

'ביטול חמץ' - עיון בשיטת רש"י ובשיטת הרמב"ם

הרב בניהו טוויטו

ראשי פרקים:

פתיחה: שיטות הראשונים בהבנת מצוות 'תשביתו'

שיטת רש"י ב'ביטול חמץ' וטעם חיוב בדיקה

שיטת הרמב"ם

לסיכום הדברים

פתיחה: שיטות הראשונים בהבנת מצוות 'תשביתו'

בפרשת בא נאמרה המצווה להשבית את החמץ, וכך נכתב שם: "שְׁבַעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ אֶת
בֵּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שָׂאֵר מִבְּתִיכֶם כִּי כָל אֶחָד חָמֵץ מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד יוֹם הַשְּׁבִיעִי נִכְרְתָה
הַנֶּפֶשׁ הַהִיא מִיִּשְׂרָאֵל" (שמות יב, טו).

מצוות 'תשביתו' הנאמרת בתורה ביחס לחמץ בפסח מעלה שאלה יסודית: מהי מהותה של
מצווה זו? האם היא מחייבת פעולת ביעור פיזית, או שמא די בביטול המתרחש בלב פנימה?
שאלה זו נידונה בהרחבה בראשונים.

התוספות דנים במחלוקת זו: "פי' בקונטרס מדכתיב תשביתו ולא כתיב תבערו אלמא השבתה
בלב היא וקשה לר"י דהאי השבתה הבערה היא ולא ביטול".

כלומר, לפי רש"י מצוות 'תשביתו' באה לידי ביטוי בביטול החמץ, ואילו לפי תוספות מצוות
'תשביתו' מתקיימת על ידי ביעורו של החמץ.

אמנם, ר"י מבאר את דברי הגמרא באופן אחר: "ואומר ר"י דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי
מטעם דמאחר שביטלו הוי הפקר ויצא מרשותו ומותר". כלומר, לפי ר"י ה'ביטול' המוזכר בגמרא
אין בו קיום של מצוות 'תשביתו'. אלא הביטול הוא בעצם פעולה של הפקרת החמץ המפקיע
את החמץ מרשותו, וממילא במצב זה הוא אינו עובר של איסור השהיית החמץ ברשותו משום
שכבר הפקירו. מצוות השבתה לשיטה זו פירושה חובה לבער את החמץ בפועל.

במאמר זה נעסוק בשיטת רש"י ובשיטת הרמב"ם בסוגיא זו, שכלל שניהם מפרשים את ביטול החמץ המבואר בגמ' כמימוש החיוב להשבית חמץ.

נראה שרש"י והרמב"ם² נטו מהסבר זה של התוספות וראשונים נוספים³, משום שלפיהם יש כאן חידוש גדול - היישום של דין הפקר הכללי מקבל גדרים חדשים מכוח המעמד המיוחד של חמץ, אך אין שום אזכור בש"ס לחידוש זה. בנוסף, הביטוי "מדאורייתא בביטול בעלמא סגי" מורה על כך שאין כאן חידוש שנגזר מהמעמד המיוחד של איסור חמץ, אלא שיש דין ידוע שעומד לעצמו (ולא נגזר מעניין אחר) בחמץ שנלמד בתורה שמאפשר לאדם לא לעבור על איסור החמץ. גם מבחינה לשונית קשה לומר ש'ביטול' פירושו הפקר, שכן בהפקר אדם לא מבטל כלום אלא רק מסיר בעלותו מרכוש מסוים, ולשון ביטול מורה על ריקון חשיבות של הדבר, פעולה שמתאפשרת רק מכוח בעלות האדם על החמץ.

בדברים הבאים נטען שאכן בשום מקום בגמ' לא מבואר שחיוב ביטול חמץ מהווה תחליף לחיוב כילוי חמץ. תחילה נדון בקשיים על שיטת רש"י, ודרך דיון בשיטתו ננסה לבסס את טענתנו. קו מחשבה זה יוביל להצעה בהבנת דברי הרמב"ם.

שיטת רש"י ב'ביטול חמץ' וטעם חיוב בדיקה:

רש"י על המשנה⁴ מפרש שהבדיקה נצרכת כדי "שלא יעבור עליו בבל יראה ובבל ימצא". התוס'⁵ מקשים עליו שהואיל ומבואר (ו' ע"ב) שצריך לבטל את החמץ, ומבואר בכמה גמרות (לדוגמא, ד' ע"ב) ש"מדאורייתא בביטול בעלמא סגי" ואין צורך בבדיקת חמץ, א"כ לדינא יוצא שאין בדיקת החמץ נצרכת מדאורייתא כדברי רש"י. בעקבות קושיא זו פירשו התוס' שהבדיקה נצרכת משום חשש דרבנן שלא יבוא לאכול.

בגמ' (ו' ע"ב) אומר רב יהודה בשם רב "הבודק צריך שיבטל". הגמ' שואלת על דינו של רב מדוע הצריך שהבודק גם יבטל (וברור שמונח בשאלה זו שאין צורך גם בביטול וגם בבדיקה), ועונה הגמ' שהבדיקה נצרכת "שמא ימצא גלוסקא יפה אחר זמן הביעור (שבו כבר לא ניתן לבטל) ודעתיה עילויה". רש"י פירש עניין חשש זה: "חשובה היא בעיניו, וחס עליה לשורפה, ומשהה אפילו רגע אחד - ונמצא עובר עליה בבל יראה ובבל ימצא, אבל משבטלה - אינו

2 כפי שנראה בהמשך דיונו בשיטת הרמב"ם.

3 ראה ר"ן על הרי"ף א' ע"א ד"ה ומה.

4 פסחים ב' ע"א, ד"ה 'בודקין'.

5 שם, ד"ה 'אור לארבעה עשר'.

עובר, דלא כתב אלא תשביתו".

לשיטת רש"י עובר בלאוים אלו ברגע שמעוניין בקיום החמץ ברשותו. אך בעלי התוס' הקשו על שיטת רש"י מהגמ' בשלב הקודם ששואלת על דברי רב "וכי משכחת ליה לבטליה" - היינו, מדוע הצריך רב לבטל מראש בזמן הבדיקה, הרי ניתן לבטל כשימצא האדם את החמץ? הרי לדעת רש"י מדובר שכאשר מצא האדם את החמץ, חס עליו ורצה בו?

לענ"ד פשוט שכוונת רש"י היא שחוששים למצב קרוב לאונס, בו האדם מעוניין בחמץ מיד כשרואה אותו, אך מיד לאחר מכן חוזר בו מכוח האיסור, שבמצב זה היה מעוניין בחמץ שברשותו רק לרגע ועל כן כבר עבר על 'בל יראה' ו'בל ימצא'. לפי זה מדויקים דברי רש"י שהוסיף שהרצון בקיום החמץ הוא 'אפילו לרגע אחד' היינו שלא מדובר באדם שזה רצונו מתוך בחירה.

יש לשאול על פירוש רש"י, הרי גם במציאות שאדם ביטל את החמץ בזמן הבדיקה עדיין יתכן שלאחר זמן האיסור הוא ימצא גלוסקא (עוגה) יפה ויחוס עליה (אפילו לרגע), ומה הועיל הביטול שלא יעבור על 'בל יראה' ו'בל ימצא' במקרה זה?

נראה לומר שרש"י סובר שביטול זה מועיל משום שהוא התייחסות ישירה לאותו חמץ שראה לאחר זמן האיסור, והואיל ולא ניתן 'לפעול' יותר שהרי אין האדם יודע אם יש עוד גלוסקא שלא מצאה, התורה לא חייבה במצב זה בשני הלאוים.

לפי זה מובן מדוע רש"י סבר שאכן הבדיקה נצרכת מדאורייתא, משום שבביטול בלבד, ללא ביעור; קרי, השארת החמץ במקומות שסביר שקיים שם (היינו חמץ שאינו ידוע, שמבואר במשנה שחייב לבדוק אחריו ולהוציאו), מעלה את החשש שאי בדיקת החמץ לא נובע מההנחה שלא קיים חמץ באותם מקומות, אלא מרצון חיובי לשמור את החמץ במידה וקיים שם, ולכן לא בודק אחריו ולא מבער.

א"כ נראה שלשיטת רש"י הבדיקה היא חלק מפעולת הביטול, ואף על פי שלשון 'תשביתו' מלמדת שעיקר מצוות השבתה בלב, מכל מקום, כשמדובר בחמץ ידוע או במקומות שמסתמא יש בהם חמץ. אזי בדיקת חמץ היא נגזרת מביטול החמץ והחשבתו כעפר. מאידך, במקומות בהם מסתמא אין חמץ, וכן במקרה שודאי שהאדם לא משאיר את החמץ הידוע לו מכוח רצון חיובי בקיומו כמאכל (כדוגמת משכיר ביתו קודם הפסח), הרי הביטול בלב בלבד מספיק כדי להציל את האדם מאיסור קיום חמץ (וממילא יש בזה קיום מצוות השבתת חמץ).

לאור ההסבר הנ"ל נראה שלדעת רש"י באותם מקומות בגמ' שנאמר בהם שבדיקת חמץ מדרבנן

6 ד"ה 'ידעתו'.

7 ראה פני יהושע כאן.

לא מדובר על חמץ ידוע שלא מבערו משום שמעוניין בו.

נביא את דברי רש"י על סוגיית משכיר ביתו בארבעה עשר (ד ע"א-ב), שנאמר שם שחיוב בדיקת חמץ הוא מדרבנן:

לפי שהיא משמרתו, וכתוב ביה - ביאתך, נכנס ויוצא בה, אבל הכא - בדיקת חמץ דרבנן, דאי משום כל יראה וכל ימצא - הא אמר לקמן דסגי ליה בבטול בעלמא, אי מסיח דעתיה מיניה ומשווי ליה כעפרא, ואמר: כל חמירא דבביתא הדין כו', ורבנן הוא דאצרוך בדיקה, והשתא, כי האי גוונא, מיבעיא לן טורח זה על מי מוטל:⁸

מדברים אלה של רש"י מבואר שרק כאשר האדם לא מתכנן להשתמש באותו מקום בו מונח החמץ, מתאפשרת מציאות שהביטול יגלה על הסחת האדם דעתו מהחמץ והעמדתו כעפר, ויועיל ביטול החמץ אף ללא בדיקה. להסבר זה מובנת לשון רש"י שהוסיף 'ואמר כל חמירא דבביתא הדין' [ראה פנ"י כאן שדן בדיוק זה], היינו שבמילים אלה רצה רש"י לומר שמדובר במקרה שהאדם לא מתכנן לשהות בזמן הפסח באותו בית, ודוקא משום כך מדאורייתא מועיל הביטול ללא בדיקה.

שיטת הרמב"ם

החמץ בפסח אסור בהנייה שנאמר (שמות י"ג) לא יאכל חמץ לא יהא בו התר אכילה, והמניח חמץ ברשותו בפסח אף על פי שלא אכלו עובר בשני לאוין שנאמר (שמות י"ב) לא יראה לך שאור בכל גבולך ונאמר שאור לא ימצא בבתיכם, ואיסור החמץ ואיסור השאור שבו מחמצין אחד הוא.⁹

בהמשך, בפרק ב, מובאים מקרים שונים בהם הביטול לא מועיל אלא צריך לבער, ומקרים בהם אין צורך לבער ודי בביטול. בפרק ג (ז-ח) פסק הרמב"ם ש 'הבודק צריך שיבטל' ומבאר, שהחשש 'שלא ימצא גלוסקא יפה ודעתיה עלויה' פירושו חמץ 'שהיה דעתו עליו והיה בליבו'.

מדברי הרמב"ם בפרק ב עולה שדעתו היא שמצוות 'תשביתו' היא בלב, ועניינה הפנמה של הניתוק מהחמץ וריקון החשיבות של החמץ שאולי עוד נשאר:

מצות עשה מן התורה להשבית החמץ קודם זמן איסור אכילתו שנאמר (שמות י"ב) ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם, ומפי השמועה למדו שראשון זה הוא יום ארבעה עשר, וראה לדבר זה מה שכתוב בתורה (שמות ל"ד) לא תשחט על חמץ דם זבחי כלומר לא תשחט הפסח ועדיין

8 פסחים ד ע"א רש"י ד"ה 'חובת הדר'

9 משנה תורה, חמץ ומצה א, ב

החמץ קיים, ושחיתת הפסח הוא יום ארבעה עשר אחר חצות.

ומה היא השבתה זו האמורה בתורה?

היא שיבטל החמץ בלבו ויחשוב אותו כעפר;

וישים בלבו שאין ברשותו חמץ כלל;

ומדברי סופרים לחפש אחר החמץ במחבואות ובחורים ולבדוק ולהוציא מכל גבולו, וכן מדברי סופרים שבדקין ומשביתין החמץ בלילה מתחלת ליל ארבעה עשר לאור הנר ומשביתין החמץ בלילה מתחלת ליל ארבעה עשר לאור הנר, מפני שבליילה כל העם מצויין בבתייהן ואור הנר יפה לבדיקה, ואין קובעין מדרש בסוף יום שלשה עשר, וכן החכם לא יתחיל לקרות בעת זו שמא ימשך וימנע מבדיקת חמץ בתחלת זמנה.¹⁰

בפשטות, מצווה זאת מניחה בהכרח כילוי החמץ בפועל, שכן אם רצון האדם הוא לשמור אצלו את החמץ הרי הוא 'מניח חמץ ברשותו' (שמבואר בפרק א שעובר בזה על שני הלאוים), ואין שום משמעות לכך שבטלו. כלומר, ביטול חשיבות של דבר קיים ועומד מחייב להתייחס לאותו דבר כחסר חשיבות, היינו הוצאה וכילוי. על פי זה מדויקים המשך דברי הרמב"ם (ב, ג): "ומדברי סופרים לחפש אחר החמץ במחבואות ובחורים [...]"; כלומר, רק במקומות מוסתרים, כגון מחבואות, חיפוש החמץ הוא מדרבנן, אך החמץ הידוע לאדם מחויב בכילוי מהתורה.

יש לעיין עוד בדברי הרמב"ם בפסיקתו את דין 'הבודק צריך שיבטל':

וכשגומר לבדוק: אם בדק בליל ארבעה עשר או ביום ארבעה עשר קודם שש שעות - צריך לבטל כל חמץ שנשאר ברשותו ואינו רואהו, ויאמר 'כל חמץ שיש ברשותי שלא ראיתיו ולא ידעתיו הרי הוא בטל והרי הוא כעפר', אבל אם בדק מתחלת שעה ששית ולמעלה אינו יכול לבטל שהרי אינו ברשותו שכבר נאסר בהנייה.¹¹

ולדברינו קשה, שכן אם מצוות השבתה חלה בנוסף לחובה לכלות את החמץ, מדוע הרמב"ם מסב את הביטול דוקא על 'כל חמץ שנשאר ברשותו ואינו רואהו' היינו על אותו חמץ שלא ביערו, הרי גם על החמץ שביער והוציא חלה מצוות השבתה? ועוד, בהלכה הראשונה המדברת על חובת בדיקת חמץ נאמר במפורש שלאחר הבדיקה מתקיימת ההשבתה: "וכן מדברי סופרים שבדקין ומשביתין החמץ בלילה מתחלת ליל ארבעה עשר לאור הנר".¹²

וקשה, הרי למבואר בהלכה בפרק ג המובאת לעיל נראה שהשבתת חמץ מוסבת רק על חמץ שלא מצאו בבדיקה.

10 משנה תורה, חמץ ומצה, ב, א-ג

11 משנה תורה, חמץ ומצה, ג, ז

12 משנה תורה, חמץ ומצה, ב, ג

נקודה נוספת - מפרק א והלאה מתייחס הרמב"ם לזמן האיסור כ'זמן ביעור', ויש להבין היכן נאמרה חובת הביעור עד שהרמב"ם מגדיר זמן זה כ'זמן ביעור'? ואין לומר שחובה זו התבארה בסוף פרק ג, שנפסק שם כחכמים שניתן לבער גם ע"י מפורר וזורה לרוח, שכן כבר בפרק א' כותב הרמב"ם את החובה לבער את החמץ מתחילת שעה שביעית?

בנוסף, בספר המצוות¹³, וכן במניין הקצר בתחילת משנה תורה, הרמב"ם מפרש שחיוב ההשבתה הוא חיוב ביעור החמץ בעוד שבמצוות בכותרת ההלכות מופיע שהמצווה היא 'להשבות', ובמיוחד בתחילת פרק ב' שם שמבוארת מצוות השבתה, ולא מוזכר כלל חובת ביעור אלא חובת השבתה בלב.

נראה להציע במהלך הדברים כך. הגמ' (ד ע"ב-ה ע"א) שואלת מה המקור לכך שחמץ נאסר מהתורה ביום י"ד משש שעות ומעלה. לדעת אב"י איסור זה נלמד מצירוף שני הציויים 'אך ביום הראשון תשביתו...' ו'שבעת ימים שאור לא ימצא בביתכם' וכן מלימוד 'אך חילק' (עיי"ש), ולהסבר זה ישנה זהות מבחינת מעשה החיוב בין הלאו 'לא ימצא' (וממילא גם 'לא יראה') לבין מצוות השבתה - 'אך ביום הראשון תשביתו שאור מביתכם', והוא איסור קיום חמץ בפועל.

בהמשך הגמ' שם, מובא הסברו של רבא שאומר את הלימוד שמביא הרמב"ם בהלכה - 'לא תשחט על חמץ דם זבחי' - לא תשחט הפסח והחמץ קיים'. הגמ' מביאה ברייתא כסיוע לדברי רבא בה מובאת מחלוקת תנאים באשר למקור הלימוד לחיוב השבתת חמץ בארבעה עשר. דברי רבא מתאימים לדברי רבי ישמעאל שהוכחה לכך שהפסוק 'אך ביום הראשון תשביתו שאור מביתכם' מדבר על יום י"ד היא מהפסוק 'לא תשחט על חמץ דם זבחי'. יש לעיין בפשר המחלוקת בין הדעות השונות בעניין זה, מדוע כל תנא לא קיבל את דברי חברו. כמו כן יש לעיין מה החילוק בין הדעות השונות בברייתא זו. במאמר זה לא נכנס לדון בגמ' זו, ונעיר ממנה רק במה שקשור לענייננו.

לשיטת התנאים ר"ע ור' יוסי וכן להסברו של אב"י, ישנה זהות בין החובה לכלות בפועל את החמץ לבין חובת השבתה, שכן הזמן האסור בקיום החמץ הוא הזמן עצמו שבו חלה חובת השבתה (ומדויק מדוע אב"י בדבריו מכנה את זמן חיוב השבתת חמץ 'זמן ביעור'). דבר זה מוכח מההיקש שמובא בדברי אב"י ובדברי ר' יוסי, שהפסוק המלמד על השבתה הוא הפסוק 'שבעת ימים שאור לא ימצא בביתכם', היינו שלא מדובר על חיוב נפרד מהלאוים בל יראה ובל ימצא.

מאידך לשיטת רבא ורבא שנקט כר' ישמעאל שהחובה לכלות את החמץ ביום י"ד בחצות נלמדת מהלאו 'לא תשחט על חמץ דם זבחי' יוצא שיש איסור שבזמן המיועד להקרבת קרבן פסח יהיה חמץ קיים, וממילא איסור זה מלמד על איסורי קיום החמץ היינו שני הלאוים בל יראה ובל

ימצא שחלים מאותו זמן שניתן להקריב קרבן פסח, ללא קשר למצוות השבתת חמץ שעומדת לעצמה לשיטה זו.

הרמב"ם למד שמצוות תשבייתו חלה 'קודם זמן איסור אכילתו' (כלשון הלכה א'), ולג'ל דבר זה יצא מפסיקת רבא כר' ישמעאל בברייתא משום שאיסור קיום החמץ נלמד רק משני הלאוים, ואיסור תשבייתו מלמד על רובד נוסף של ביטול בלב. כשהבנה במצוות תשבייתו היא ביטול בלב במנותק מאיסור קיום החמץ, מוכרח שמצווה זו חלה רק בזמן שהחמץ עדיין מותר באכילה שרק בו יכולה לחול מצווה זו שכל עניינה (להבנה זו) הוא ריקון וביטול החשיבות של החמץ שעודנו קיים. משעה שאסור באכילה כבר אין החמץ נחשב ברשותו של האדם כמבואר בגמ' ('שני דברים אינם ברשותו של אדם וכו'), וממילא לא יכולה לחול מצווה זו שמניחה בעלות של האדם על אותו חמץ שמבטל.

הרמב"ם בפירוש המשנה¹⁴ הביא את הלימוד 'אך חילק' כמקור לחלות זמן המצווה שאינו מתחילת י"ד אלא מלפני חצות, בעוד שבהלכה א הרמב"ם מביא את לימודו של רבא שאינו תלוי בלימוד 'אך - חילק'. לענ"ד ברור שהרמב"ם חזר בו לגבי מקור הלימוד. להבנתנו לנקודה זו יש השפעה גם לגבי עצם ביאור מצוות תשבייתו, האם עניינה כילוי החמץ או השבתתו בלב, כדלעיל.

לסיכום הדברים

נחזור לבירור השאלה בדבר היחס בין מצוות השבתת המבוארת בתחילת פרק ב, לבין ההלכה בפרק ג הלכה ז (היינו האם מצוות תשבייתו נאמרת באופן יסודי על כל סוגי החמץ שצריך

14 התקשו בהלכה זאת, ראה פירוש כ"מ ולח"מ. בקצרה, להסבר המוצע יוצא שהלימוד 'לא תשחט על חמץ דם זבחי' - לא תשחט הפסח והחמץ קיים" עניינו לנתק לחלוטין את אי קיום החמץ בפועל ממצוות תשבייתו, ואדרבה עניינו להנגיד ביניהם עד כדי כך שלא יתכן ששני חיובים אלו, כילוי החמץ (היינו שני הלאוים - כל יראה ובל ימצא) והשבתתו, חלים באותה נקודת זמן. לפי זה לא קשה למה צריך הן את הלימוד מפי השמועה ש'ביום הראשון' הוא ארבעה עשר והן את הלימוד 'לא תשחט על חמץ דם זבחי', משום שמהלימוד מפי השמועה למדנו לגבי מצוות השבתת שחלה בארבעה עשר, ומלימוד 'לא תשחט' נלמד שהזמן האחרון המותר בקיום החמץ בפועל הוא ארבעה עשר בחצות. אגב, רק מנקודה זו עולה בבירור עיקר טענתנו שלפי הרמב"ם השבתת חמץ אינה תחליף לכילוי החמץ בפועל.

הכ"מ פירש בהלכה א' שהלימוד מ'לא תשחט על חמץ דם זבחי' עניינו ללמד על זמן האיסור, שמפי השמועה בפירוש 'ביום הראשון' שמענו רק על חיוב השבתת ביום יד אבל לא שמענו מתי ביום זה חלה המצווה, ובא הלימוד מ'לא תשחט על חמץ דם זבחי' שהוא קודם חצות.

לכאורה קשה על זה מכך שניסוח הלימוד מהפסוק 'לא תשחט' הוא 'וראיה לדבר זה...' היינו שאין כאן לימוד חדש אלא רק ראייה ללימוד מפי השמועה, בעוד שפירוש הכ"מ לא ראייה יש כאן אלא לימוד נוסף שמשלים את הנלמד מפי השמועה.

לבטל בלב כמו שנראה מפרק ב הלכה ב, או שזו מצווה שמוסבת רק על חמץ לא ידוע שלא מצאו בבדיקת החמץ כמבואר בפרק ג).

נראה שהואיל והגדרת מצוות תשביתו היא ביטול חמץ שעדיין ניתן לאוכלו (פרק ב הלכה א במשנה תורה שם), מוכרח שכאשר אין לאדם חמץ כלל, לדוג' מכר ביתו וקנה בית חדש שלא גרו בו מעולם כך שודאי אין בו חמץ, הרי שאין למצווה זו על מה לחול שכן כל עניינה היא ביטול חמץ קיים. כלומר, במציאות שאין לאדם חמץ כלל הרי ברור שאין לו חמץ 'שמותר באכילה' שרק עליו חלה מצוות תשביתו, וממילא לא מתחייב במצווה זו. אם כן, לכאורה, משתקנו חז"ל חובת בדיקת בתחילת י"ד, צריך לחול דין דומה למקום שודאי אין בו חמץ ולא חלה לגביו מצוות תשביתו, שהרי משקיים האדם את חובת הבדיקה כבר הוציא את כל החמץ מרשותו. אכן זו הייתה הנחת הגמ' עד דף ו ע"ב.

בנקודה זו נכנס חידושו של רב יהודה בשם רב שם 'הבודק צריך שיבטל' ע"פ ביאורו של רבא 'שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתיה עלויה'. להבנתנו מחדש רב יהודה בשם רב שעל אף תקנת חכמים לבדוק חמץ מתחילת יד ולהוציאו מרשותו, שבהסתכלות ראשונית מבטלת את התכנות מצוות תשביתו שכן 'קודם איסור אכילתו' תקנו חכמים שאדם יוציא את החמץ מכל גבולו ובכך במקום שיבטל את החמץ מליבו מכוח מצוות תשביתו מוציא האדם מרשותו חמץ (שזו הנגזרת החיובית של שני הלאוים ב"י וב"י) ותבטל מצוות השבתה, מ"מ מצווה זו חלה בכל אופן כי תמיד יתכן חמץ שנשכח בזמן הבדיקה.

לכן בתחילת פרק ב (הלכות א-ב) מבואר היסוד של מצוות תשביתו שחלה על כל חמץ שברשות האדם, ובפרק ג מבואר בדיוק על מה חלה מצוות תשביתו לאור החובה מדרבנן בבדיקת חמץ.¹⁶

16 בהלכה ג שם כתוב "וכן מדברי סופרים שבודקים ומשביתים את החמץ מתחילת ליל ארבעה עשר [...]", ולדברנו משמעות הדברים היא תיאור סדר הפעולות בקיצור נמרץ ללא ביאור על מה בדיוק חלה מצוות תשביתו לאחר תקנת בדיקת חמץ, ופרק ג מבואר יותר היחס בין חיוב הבדיקה למצוות תשביתו היינו שחובת תשביתו חלה על אותו חמץ לא ידוע שלא נמצא בבדיקה.